

Основні механізми державного управління щодо актуальності розвитку дистанційного навчання у сфері підготовки майбутніх рятувальників України під час воєнного стану

*Володимир Садковий,
Ігор Хмиров*

Державне управління розвитком дистанційної освітньої технології — це впорядкована система дій, заснована на сукупності методів, форм і засобів взаємодії з людиною, в процесі якої вона самостійно контролює освоєння освітнього масиву знань з метою отримання стійких знань, умінь і навичок професійної діяльності. Система будується на фундаменті певного і достатнього змісту і повинна відповідати вимогам його представлення. Особливості дистанційної освіти вимагають розробки не лише поняття дистанційної освітньої технології, але і основних принципів дистанційної технології навчання.

Об'єктивні потреби розвитку сучасного суспільства зумовили розвиток дистанційної освіти як принципово нової форми організації освітнього процесу [1, с. 1].

Обставини, що склалися останніми роками у нашій державі, а саме: пандемія коронавірусу (COVID-19) та вторгнення російської федерації на початку 2022 р. на територію України, змусили суспільство і заклади вищої освіти, зокрема заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, такі як Національний університет цивільного захисту України (НУЦЗУ), переглянути свої фундаментальні підходи до навчання курсантів та студентів.

Проте зміни, що відбулися, змушують замислитись над тим, що перспективні

аспекти навчання у ЗВО Державної служби України з надзвичайних ситуацій та трансформацію методів надання якісної освіти не можна розглядати окремо від найважливішого завдання надання якісної освіти кожній особі. Це стосується молоді, яка у нових умовах страждає від відсутності ресурсів або сприятливого середовища для доступу до навчання [5, с. 76].

Саме тому актуальним і необхідним завданням є формування інноваційних систем розвитку державного управління дистанційним навчанням у ЗВО Державної служби України з надзвичайних ситуацій та визначення особистісно-орієнтованих технологій інформаційного механізму державного управління розвитком дистанційного навчання.

Державне управління розвитком дистанційного навчання досліджувалось протягом тривалого часу багатьма вченими та практиками. Так, зазначену проблематику досліджували: В.П. Садковий [4], М.А. Ажажа [1], С.М. Домбровська [2], В.В. Сиченко [3], І.М. Хмиров [5], Р. Nyborg [6] та ін.

Проте шляхи розв'язання актуальної наукової проблеми щодо формування інноваційних систем розвитку державного управління все ще потребують практичних наукових досліджень.

Традиційна освіта сьогодні переживає кризу у зв'язку з обставинами, які склалися останніми роками у нашій державі. Сьогодні є потреба в створенні нової технологічної системи, яка дозволила б передати великій кількості людей великий об'єм інформації і спеціальних знань. Одним з найбільш перспективних напрямів є розвиток дистанційного навчання на основі комп'ютерної і телекомунікаційної техніки. Тому потрібно визначити шляхи розв'язання актуальної наукової проблеми щодо теоретико-методологічного формування інноваційних систем та особистісно-орієнтованих технологій інформаційного механізму державного управління розвитком дистанційного навчання у ЗВО.

Метою статті є формування інноваційних систем та особистісно-орієнтованих технологій інформаційного механізму державного управління розвитком дистанційного навчання. Розвиток дистанційного навчання у ЗВО Державної служби України з надзвичайних ситуацій має визначити переваги та проблемні питання при підготовці рятувальників [3, с. 37].

Задля вдосконалення технології розвитку дистанційного навчання слід керуватися певними принципами. Методологія освіти повинна підтримувати комп'ютерні форми навчання, такі як комп'ютеризація устаткування, інформаційні засоби, комп'ютерні форми і віддалений доступ, що є суттю концепції створення і впровадження комплексу дистанційної освіти.

Дистанційне навчання, яке закріпилося в системі вищої освіти, часто плутають із заочним навчанням. Але це принципово різні речі. Заочне навчання передбачає дуже незначне спілкування з викладачем, у той час як при дистанційному навчанні використовуються сучасні он-лайн технології, що забезпечують взаємодію викладача та здобувача. Очно-заочне навчання відрізняється від освіти, яка вже входить у сферу освіти поняттям «змішане навчання», що передбачає поєднання очного та дистанційного навчання. На сучасному етапі українського держа-

вотворення триває процес динамічного розвитку, й актуальність застосування новітньо-інноваційних форм здобуття освіти стає першочерговим питанням.

Необхідність розвитку дистанційного навчання простежується у багатьох напрямках освітньої діяльності: від застосування в рамках основної освітньої програми, до використання дистанційних освітніх технологій у позаурочній діяльності. Одним з найважливіших завдань для підготовки майбутніх рятувальників є врахування індивідуальних особливостей кожного здобувача вищої освіти. Інструментами, які могли б сприяти вирішенню цього завдання, є також дистанційні освітні технології.

Якщо розглядати загальну концепцію інформаційно-телекомунікаційних технологій та технологій інформатизації освітнього процесу в Національному університеті цивільного захисту України, можна з'ясувати, що в університеті діє єдиний корпоративний інформаційно-освітній простір, який працює в режимі 24/7, складається з інформаційно-телекомунікаційних та інформаційних систем, локальних сервісів, високошвидкісних каналів доступу до мережі Інтернет, інформаційно-освітніх ресурсів, програмних комплексів для забезпечення освітнього процесу та управління ним.

Акцентуємо увагу на автоматизації управління в університеті. Даний процес забезпечує програмний комплекс «Автоматизована система управління навчальним закладом». Програмний комплекс являє собою безліч пов'язаних між собою програм, які забезпечують управління університетом в єдиному інформаційному просторі та включає модулі: навчальний модуль, деканат, абітурієнт, навчально-методичний центр, відділ персоналу та WEB-портал rozklad.puczu.edu.ua відображення розкладу занять, успішності, робочих навчальних планів, тестування здобувачів, їх запис на вивчення навчальних дисциплін та інше. Вся інформація зберігається в спільній базі даних.

Також застосовується WEB-орієнтована система контролю знань «OpenTEST2», яка забезпечує якісне та об'єктивне тестування знань в комп'ютерних класах або через Інтернет, що особливо стало актуальним під час пандемії для забезпечення проведення занять за дистанційною формою.

Система дистанційного навчання "MOODLE НУЦЗУ" на базі платформи з відкритим кодом Moodle (moodle.nuczu.edu.ua), яка забезпечує організацію і проведення навчання за дистанційною формою, набула актуальності під час карантину.

Для забезпечення ведення електронного каталогу, автоматизованого обслуговування читачів на абонементних та доступу до електронної бібліотеки в університеті діє спеціалізований програмний комплекс електронної бібліотеки «UniLib» (books.nuczu.edu.ua). Програмний комплекс включає: електронний каталог фонду бібліотеки, повнотекстові електронні видання, книги, підручники, навчальні та методичні матеріали, електронні версії нормативних документів, а також скановані повнотекстові версії одиночних екземплярів і таких, які користуються підвищеним попитом. WEB-інтерфейс комплексу забезпечує цілодобовий доступ і пошук необхідної літератури та передбачає можливість її замовлення.

Державне управління впровадженням системи дистанційного навчання повинне розглядатися разом з системами очного, заочного навчання, екстернатом, в системі безперервної освіти. Саме так означаємо для будь-якої освітньої системи загальний концептуальний підхід. Завдяки унікальним можливостям, які надає Інтернет, особистісно-орієнтовані технології в дистанційному навчанні значно підвищують освітній рівень навчального процесу.

Сучасні комп'ютерні телекомунікації здатні забезпечити передачу знань і доступ до різноманітної навчальної інформації іноді набагато ефективніше, ніж традиційні засоби навчання. Експерименти підтвердили, що якість і структура

навчальних курсів, так само як і якість викладання при дистанційному навчанні, часто набагато кращі, ніж при традиційних формах навчання [7, с. 81]. Нові електронні технології, зокрема доступні через глобальну мережу Інтернет, можуть не лише забезпечити активне залучення учнів в навчальний процес, але і дозволяють управляти цим процесом на відміну від більшості традиційних навчальних середовищ. Інтеграція звуку, руху, образу і тексту створює нове за своїми можливостями навчальне середовище, з розвитком якого збільшиться і ступінь залучення студентів в процес навчання. Інтерактивні можливості використовуваних в системі дистанційного навчання програм і систем доставки інформації дозволяють налагодити і стимулювати зворотний зв'язок, забезпечити діалог і постійну підтримку, які неможливі у більшості традиційних систем навчання.

Основною підсистемою системи дистанційної освіти є навчально-методична підсистема. У її базі зберігаються мережеві підручники і навчальні посібники, методичні описи лабораторних практикумів, методичні вказівки з курсового і дипломного проектування, енциклопедії знань з предметних областей і тому подібне. Віртуальні лабораторії представлені прикладним програмним забезпеченням і призначені для виконання студентами лабораторних робіт і проектування.

Викладене дає загальне розуміння, що кожен здобувач вищої освіти у НУЦЗУ має можливість дистанційного доступу до цих сервісів.

Дистанційне навчання сьогодні розглядається як нова педагогічна технологія або комплекс, що використовує у взаємодії та взаємодоповненні всі відомі технології навчання, підкоряється основним законам педагогіки, хоча і трансформує їх згідно з новими умовами навчання і вимагає певного переосмислення у рамках освітніх закладів [1, с. 46; 2, с. 6]. Педагогічні технології використовують загальновідомі дидактичні принципи:

Принцип цілісності. Згідно з цим принципом дистанційна технологія навчання повинна в інтегрованому виді представляти систему цілей, методів, засобів, форм, умов навчання, забезпечуючи реальне функціонування і розвиток конкретної дидактичної системи.

Принцип відтворюваності, згідно з яким реалізація приписів технології навчання з урахуванням характеристик цього педагогічного середовища гарантує досягнення заданих цілей навчання. Дистанційна освітня технологія реалізовується в умовах типової освітньої установи при необхідному і достатньому мінімумі матеріальних засобів, людських працевитрат і часу.

Принцип адаптації. Цей принцип вимагає пристосування процесу навчання до особи студента, пізнавальних особливостей конкретного студента. В умовах дистанційної освіти ця вимога розширюється до адаптації навчального процесу, до умов місця проживання студента, умов його життєдіяльності, його фінансових спроможностей, фізіологічних властивостей та інш. Інакше кажучи, освітні послуги «йдуть» до людини, а не навпаки.

Принцип економічної доцільності. Стосовно ситуації, що склалася в умовах недостатнього фінансування сфери освіти, цей принцип набуває одне з первинних значень.

Принцип науковості, що вимагає опори на останні досягнення педагогіки, на експериментально перевірені дидактичні нововведення, дані з суміжних з дидактикою областей знання.

Принцип гнучкості, який ми розуміємо як забезпечення можливості оперативного і безперервного оновлення змісту навчання, модернізації змісту навчальних дисциплін і дидактичних матеріалів до них.

Принцип контрольованості. Цей принцип означає наявність деякого компонента в системі, який забезпечує якісну оцінку результатів реалізації технології навчання на усіх її етапах і оперативне коригування ходу освітнього процесу. В умовах реалізації дистанційної освітньої техно-

логії до цього слід додати необхідність ідентифікації особи студента.

Принцип інтерактивності розкриває провідну вимогу дидактики дистанційної освіти. Це означає, що студент повинен реально відчувати упродовж усього періоду вивчення курсу, що його навчальна діяльність протікає спільно з відповідною діяльністю викладача.

Принцип рефлексії вимагає від завдання, щоб воно повністю сприяло активізації когнітивних процесів. Провідну вимогу цього принципу можна сформулювати таким чином: навчальне завдання повинне ставити студента перед необхідністю самостійного завершення роботи з формування певної системи знань, спонукаючи його активно і свідомо осмислювати ті розумові схеми і правила, у згоді з якими він діє.

Принцип нелінійності інформаційних структур. Важливо зазначити, що він містить провідні нормативні вимоги до проектування освітньої технології в системах дистанційної освіти. В сукупності процедур пріоритет мають ті з них, які чинять безпосередню дію на механізми самоорганізації і саморегулювання систем навчання. Один із способів реалізації вимог цього принципу пов'язаний з нелінійною структурізацією процесу навчання на основі розгалужених програм вивчення дисциплін, які надають можливість враховувати мотиваційні установки, інтереси, пізнавальні і інші особливості студента.

Дистанційне навчання на сучасному етапі, безумовно, має й суттєві недоліки:

- відсутність набуття повноцінних практичних навичок, що унеможливує підготовку спеціалістів цілої низки компетентностей, наприклад профільної підготовки та окремих видів навчальних дисциплін;
- відсутність постійного контролю над здобувачами, що потребує постійної суворості самодисципліни;
- відсутність колективної взаємодії здобувачів, що негативно позначається на процесі соціалізації індивіда;

- необхідність технічного забезпечення — не кожен бажаючий навчатися має доступ до сучасних засобів комунікацій та мережі Інтернет.

Інформаційно-технологічний прогрес торкається всіх сфер життя людини, не залишивши в стороні навчально-виховний процес [4, с. 108; 6 с. 59]. Поява дистанційного навчання ознаменувала перехід традиційних методів викладання до принципово нового етапу формування взаємодії між учасниками освітнього процесу. Дистанційне навчання відкриває нові можливості для підготовки спеціалістів різного профілю, можливість підвищення кваліфікації в умовах професійної зайнятості. Поки що неясно, який досвід із цієї вимушеної стрімкої цифровізації вдасться винести і кожній окремій освітній установі, і всій системі освіти, і всім нам, хто в тій чи іншій якості зіштовхуються з цією системою і новою соціальною реальністю, яка формується навколо неї. Можливо, саме зараз для закладів освіти та всього суспільства складаються найсприятливіші умови для вироблення комплексних стратегій розвитку. Певне «затишшя» дозволить по-новому поглянути на те, що становить серцевину сучасної освіти України, краще зрозуміти, які завдання ми ставимо на найближче майбутнє і, головне, — відповісти на запитання, а чи необхідна його тотальна трансформація у контексті цифровізації? Очевидно, що пандемія коронавірусу та воєнний час значно прискорили ті процеси, які останніми роками відбувались в системах вищої освіти різних країн. Одночасно виявились і серйозні проблеми, насамперед — у доступі до якісної освіти. Ліквідація того, що одержало назву «цифрова нерівність», стає одним із важливих завдань, яке при послідовному вирішенні призведе до значних змін в управлінні цією сферою та серйозних зрушень у фінансових механізмах забезпечення її діяльності. Дискусії про нову цифрову реальність та трансформації соціальної сфери йдуть вже досить давно, проте саме зараз ці зміни відчуються з найбільшою гостро-

стю. Зараз буквально на очах відбувається переосмислення навчання як важливої соціальної практики. У сформованих умовах прискорена цифровізація стає своєрідною перевіркою на міцність НУЦЗУ та інших закладів вищої освіти системи ДСНС, національної освітньої системи і, що може бути найважливішим, — здатність людства до кооперації в умовах великих викликів.

У процесі дослідження визначено шляхи розв'язання актуальної наукової проблеми щодо формування інноваційних систем розвитку державного управління дистанційним навчанням у ЗВО Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Практика державного управління в даному випадку є сукупністю технічних, організаційно-методичних і нормативно-правових заходів, які формують сприятливі перспективи для якнайповнішого використання переваг нової моделі освіти, а також адаптації до реальних потреб рятувальників у ЗВО Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Визначено особистісно-орієнтовані технології інформаційного механізму державного управління розвитком дистанційного навчання. Перехід до дистанційної освіти, зокрема у період воєнного стану, привів до перегляду методик освіти. Головною проблемою розвитку дистанційного навчання є створення нових методів і технологій навчання, що відповідають телекомунікаційному середовищу спілкування. У цьому середовищі яскраво проявляється та обставина, що споживачі інформації не є пасивними, навпаки, в процесі навчання вони створюють власне розуміння предметного змісту навчання. Навчальні матеріали повинні інтегруватися в систему засобів, погоджених як за своїм змістом, так і за особливостями призначеного для користувача інтерфейсу, за вимогами до програмно-апаратної платформи, форматами даних і тому подібне. Виконання цих вимог визначається характеристиками інструментальних засобів, що використовуються у виробничій підсистемі для розробки мережевих підручників.

В період воєнного стану система дистанційного навчання у Національному університеті цивільного захисту України продемонструвала низку яскравих переваг. Вона надає можливість пройти повний курс підготовки з обраної дисципліни, не покидаючи місця проживання; забезпечує якісні темпи навчання, які встановлюються відповідно до можливостей здобувача і не залежать від географічного положення та часу; є комерційно вигіднішою, що обумовлено доступністю освітніх ресурсів; допускає одночасну професійну підготовку великої кількості здобувачів; гарантує рівні права здобуття знань незалежно від місця проживання, соціального статусу та матеріальної забезпеченості.

Література

1. *Ажажа М. А.* Реформування вищої освіти як пріоритетний напрям державної політики України // Державне і муніципальне управління: теорія, методологія, практика: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 1-2 берез. 2019 р. / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя : КПУ, 2019. С. 44–47.

2. *Домбровська С. М.* Теоретичні аспекти формування механізмів державного управління у реформуванні вищої освіти України // Державне будівництво: електрон. наук. фах вид. / Харк. регіон. ін-т

держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_2_9.

3. *Сиченко В. В.* Механізми регулювання системи освіти: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2010. 400 с.

4. *Садковий В. П.* Сучасні технології впровадження державних механізмів щодо розробки нових напрямів розвитку вищої освіти // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Дніпропетровськ, 2014. Вип. 1 (20). С. 107–116.

5. *Хмиров І. М.* Механізми дистанційного навчання у вищих навчальних закладах ДСНС України // Проблеми і шляхи забезпечення якості вищої освіти щодо підготовки фахівців у сучасних умовах : зб. матеріалів інтернет-конф. з проблем вищої освіти і науки (11 листоп. 2016 р.). Харків : ХНАДУ, 2016. С. 74–76.

6. *Nyborg P.* Higher education as public good and a public responsibility // Higher education in Europe. 2004. № 3. P. 55–61.

7. *The Encyclopedia of Higher Education.* Pergamon Press. Oxford ; New York ; Tokio : First Edition: V. 1: National System of Higher Education, V. 2, 3: Analytical Perspectives, V. 4: Academic Disciplines and Indexes. 2010. P. 80–82.

08.02.2023

Відомості про авторів:

Садковий Володимир Петрович — доктор наук з державного управління, професор, ректор, Національний університет цивільного захисту України; Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7054-671X>

Хмиров Ігор Михайлович — доктор наук з державного управління, доцент, старший науковий співробітник наукового відділу з проблем цивільного захисту та техногенно-екологічної безпеки науково-дослідного центру; Національний університет цивільного захисту України; Харків, Україна; email: khmyrov7771@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7958-463X>